

دو تجربه از اعتصاب کارگران کوره پزخانه‌ها

سازمان فدائیان (اقلیت)

ششم تیر هشتاد و هفت

دو اعتصاب بزرگ نزدیک به ۵۰۰۰ کارگر در ۱۲۰ کوره و کارخانه آجرپزی، با خواست افزایش دستمزد که روی هم ۵۰ روز به طول انجامید، در زمره‌ی مهم‌ترین حرکت‌های اعتراضی کارگران در یک ماه و نیم اخیر است. اعتصاب یکپارچه ۸۰۰ کارگر که از اواسط اردیبهشت در ۳۰ کوره پزخانه‌ی قرچک ورامین آغاز شد، یک ماه تداوم داشت و سرانجام قرین پیروزی گردید و اعتصاب ۴۰۰۰ کارگر در ۹۰ کوره و کارخانه آجرپزی ارومیه که از ششم خرداد ماه آغاز گردید، پس از بیست روز، بدون آنکه کارگران به خواست خود رسیده باشند، پایان یافت.

در شرایطی که طبقه سرمایه‌دار پیوسته بر تعرضات خود علیه طبقه کارگر و سطح معیشت کارگران می‌افزاید، در شرایطی که سرمایه‌داران از پرداخت به موقع دستمزدها خود داری می‌کنند و فضای دفاعی سنگینی را بر مطالبات کارگری و بر کل جنبش کارگری تحمیل نموده‌اند، به نحوی که پرداخت به موقع دستمزد به یکی از خواست‌های اصلی و مقدم بخش عظیمی از کارگران تبدیل شده است، در شرایطی که تاکتیک تعویق در پرداخت دستمزدها به طور آگاهانه از سوی کلیه سرمایه‌داران اعم از بخش خصوصی یا دولتی وسیعاً به مرحله اجرا گذاشته شده است، تا مانع طرح مطالبات جدید و ارتقای سطح مطالبات کارگری شوند، اعتصاب یکپارچه هزاران کارگر کوره‌پزخانه با خواست افزایش دستمزد، نه تنها ایستادگی در برابر تعرض سرمایه‌داران و برهم زدن نقشه‌ی آنان و فضائیست که بر مطالبات کارگری تحمیل نموده‌اند، بلکه این اعتصاب در عین حال گشاینده مسیر طرح خواست‌های جدید و ارتقای سطح مطالبات کارگری هم هست. دامنه‌ی تاثیرات آگاهی دهنده و پرتوهای روشنائی بخش این اعتصاب، قطعاً به کارگران کوره‌پزخانه‌ها و کارخانه‌های آجرپزی محدود نمی‌شود و مسلماً به سایر بخش‌های کارگری و کل جنبش کارگری، تسری خواهد یافت. اعتصاب یکپارچه هزاران کارگر کوره‌پزخانه با خواست افزایش دستمزد، مستقل از شکست یا پیروزی آن، برهم زننده شرایطیست که طبقه سرمایه‌دار بر کارگران و بر کل جنبش کارگری تحمیل نموده است و تا همین جا، گامی به نفع پیشرفت جنبش کارگری است. پیش از آنکه این دو اعتصاب و مهم‌ترین علل پیروزی یا شکست آن را از نزدیک مورد بررسی قرار دهیم، برای درک بهتر شرایطی که کارگران در آن دست به اعتصاب زده‌اند و برای درک بهتر و روشن‌تر از مشکلات و شرایط کاری کارگران کوره‌ها و کارخانه‌های آجرپزی، بهتر است ابتدا نگاهی به وضعیت عمومی این کارگران داشته باشیم.

مختصری در مورد شرایط کار و زندگی کارگران کوره‌پزخانه

کارگران کوره‌پزخانه‌ها را عمدتاً توده‌های نیمه پرولتر و زحمتکشانی تشکیل می‌دهند که به علت فقر و نداری و عدم امکان کار و شغل مناسب، محل زندگی‌شان را ترک می‌کنند و به تنهایی یا همراه اعضای خانواده خود، در این مراکز

مشغول به کار می‌شوند. کار در کوره‌پزخانه‌ها فصلی‌ست و تنها در ماه‌های نسبتاً گرم (اواسط بهار تا اواسط پائیز) که تیزی اشعه آفتاب، خشت‌ها را خشک می‌کند، انجام می‌شود. کارگران در ظرف این شش ماه، باید به اندازه‌ی تمام سال کار کنند و گرنه هنگام بازگشت به محل زندگی خود، گرسنه می‌مانند. تمام افراد خانواده، از کودکان ۷ ساله گرفته تا زنان و مردان ۶۰، ۷۰ ساله، از صبح زود تا غروب دیر وقت بین ۱۲ تا ۱۵ ساعت کار می‌کنند و شب را در زاغه‌ها و آلونک‌هایی که کارفرما برای کارگران سرهم بندی نموده و فاقد امکانات ضروری اولیه و بهداشتی ست، به صبح می‌رسانند. در میان کارگران، علاوه بر کودکان خردسالی که پیش از شکفته شدن، پژمرده می‌شوند، زنان جوان حامله‌ای را می‌بینی که در سخت‌ترین شرایط مشغول بکارند. زنانی که خود، در همین کوره‌پزخانه‌ها متولد شده‌اند، دوران کودکی خود را در همین کوره‌پزخانه‌ها، با کار سخت و جان‌فرسا و در میان تلی از خشت و خاک و گرد و غبار سپری کرده‌اند. از آنجا که اکثر کوره‌پزخانه‌ها و کارخانه‌های آجرپزی دور از شهر قرار دارند و کارگران دسترسی به شهر ندارند، اجناس مورد نیاز خود را یا از طریق فروشندگان سیار و دوره‌گردی که به محل مراجعه می‌کنند و یا از فروشگاه‌هایی که در محل قرار دارد و متعلق به صاحبکار است و اجناس آن عموماً نامرغوب‌تر و در عین حال چند درصد گران‌تر از کالاهای مشابه در شهر است، تامین می‌نمایند. دستمزد کارگران، به‌صورت کارمزد و بر مبنای تعداد و یا وزن خشت‌های تولید شده پرداخت می‌شود. نحوه تعیین دستمزد نیز به این صورت است که پس از گذشت حدود یک ماه تا ۴۵ روز از شروع کار کارگران، صاحبکاران کوره‌های یک منطقه دور هم جمع می‌شوند و مبلغی را برای تولید یک هزار آجر و یا یک تن آجر تعیین می‌کنند.

کارگران کوره‌پزخانه‌ها، به بهانه‌ی فصلی بودن، از بیمه بیکاری محروم‌اند. با وجود کسر حق بیمه از حقوق کارگران، اما نام آنها به سازمان تامین اجتماعی گزارش نمی‌شود و کارفرما در جریان تنظیم و ارائه لیست اسامی به این نهاد، سوابق بیمه‌ای کارگران را رد نمی‌کنند و حقوق کارگران را پیمال می‌کنند. اغلب دیده شده است که به جای شش ماه، حداکثر دو یا سه ماه برای کارگران سابقه‌ی بیمه‌ای ثبت شده است. فصلی بودن فعالیت کارگران که در عمل، تناوب سابقه بیمه‌ای آن‌ها را در پی دارد و سوء استفاده کارفرما از این مساله، در زیر پا گذاشتن حقوق و سنوات بیمه‌ای کارگران، مستقیماً بر مساله بازنشستگی کارگران نیز تاثیر می‌گذارد به نحوی که در عمل بیش از ۸۰ درصد کارگران نمی‌توانند بازنشسته شوند و از مزایای بازنشستگی استفاده نمایند. در گذشته، بر مبنای ماده ۷۶ قانون تامین اجتماعی، بیمه‌شدگان با ده سال سوابق پرداخت حق بیمه و ۶۰ سال سن، می‌توانستند بازنشسته شوند. اما از سال ۸۰ این قانون تغییر کرده است و سنوات لازم برای بازنشسته شدن در سن ۶۰ سالگی، از ۱۰ سال به ۲۰ سال افزایش یافته است. با وجود آن که تمام افراد خانواده کار می‌کنند، اما تنها سرپرست خانواده را بیمه می‌کنند. دفترچه‌های بیمه یا تمدید نمی‌شوند و یا تنها برای مدت ۴۵ روز تمدید می‌شوند. باید اضافه کرد که کارگران کوره‌پزخانه‌ها علاوه بر بی‌حقوقی مطلق، با توجه به نوع کار و محیط غیر بهداشتی که در آن کار و زندگی می‌کنند، در معرض امراض و بیماری‌های گوناگون قرار دارند. کارگران کوره‌پزخانه، اضافه بر فرسودگی شدید از فرط سختی کار، با مشکلات و بیماری‌های متعدد ریوی و تنفسی، دردهای عضلانی، مفصلی، آرتروز، دیسک کمر، بیماری‌های چشمی، بیماری‌های انگلی و قارچی و ده‌ها بیماری دیگر نیز دست‌به‌گریبانند.

اکنون با توجه به این شرایط و ویژگی‌های کار در کوره‌پزخانه‌ها که در اینجا به اختصار به آن اشاره شد. به بررسی مختصر دو اعتصاب اخیر کارگران در کوره‌ها و کارخانه‌های آجری می‌پردازیم.

اعتصاب کارگران قرچک

اعتصاب کارگران کوره‌پزخانه‌های قرچک و رامین از اواسط اردیبهشت و زمانی آغاز شد که نمایندگان کارفرمایان کوره‌پزخانه‌های این منطقه، در نشست خود که افرادی از "انجمن صنفی کارگران کوره‌پزخانه‌های قرچک" نیز در آن حضور داشتند، دور از چشم کارگران و بدون جلب نظر کارگران، دستمزد کارگران را تعیین کردند. مطابق این تصمیم، مبلغ ۱۲۵۰۰ تومان برای تولید هزار عدد آجر خام تعیین شد. این تصمیم مورد اعتراض شدید کارگران قرار گرفت. کارگران در ۳۰ کوره‌پزخانه قرچک، در یک اقدام هماهنگ و به‌طور یکپارچه دست از کار کشیدند و خواستار افزایش دستمزد به ۱۵۰۰۰ تومان به ازاء تولید هر هزار عدد آجر شدند. کارگران در جریان اعتصاب یکپارچه خود، نه تنها تلاش‌های "انجمن صنفی" به جانب‌داری از کارفرمایان و برای مایوس ساختن کارگران را خنثا ساختند و بی‌اعتباری این "انجمن" را به کارفرمایان نشان دادند، بلکه در عین حال به‌آنان فهماندند که باید با نمایندگان واقعی کارگران وارد مذاکره شوند و نه با "انجمن صنفی"! مسئولین انجمن صنفی که ادعا می‌کردند تمام تلاش خود را برای افزایش دستمزدها بکار بسته‌اند و کارفرمایان مبلغ بیشتری را نمی‌پذیرند، نه تنها از اعتصاب و خواست افزایش دستمزد کارگران حمایت نکردند، بلکه با طرح موضوعاتی از این دست که اعتصاب "به تحریک عده‌ای غیر کارگر آغاز شده است" زبان به مذمت و محکومیت آن گشودند. کارگران اما بدون اعتنا به سمپاشی و خوش رقصی مسئولین انجمن که تنها می‌توانست مورد خوش آیند کارفرمایان و دولت حامی آن‌ها قرار بگیرد، متحداً به اعتصاب خود ادامه دادند. در برابر اتحاد و یکپارچگی و تداوم اعتصاب گسترده کارگران، مالکان کوره‌ها و کارفرمایان در حالیکه از اقدام کارگران به شدت به خشم آمده بودند، اما راه دیگری نداشتند جز آن که با نمایندگان کارگران وارد مذاکره شوند. ۳۸ مالک کوره‌پزخانه در نشست با سه تن از نمایندگان کارگران در ۱۵ خرداد سرانجام پذیرفتند به ازاء تولید هر هزار آجر، ۱۴ هزار تومان دستمزد پرداخت کنند. اتحاد مبارزاتی کارگران کوره‌پزخانه‌های قرچک و رامین، پس از یک ماه به بار نشست و اعتصاب یکپارچه کارگران قرین پیروزی گردید. این پیروزی، نتیجه‌ی سازماندهی مناسب، اتحاد مبارزاتی و یکپارچگی کارگران کوره‌پزخانه‌های مختلف، از ابتدا تا انتها، و نتیجه ایستادگی و مقاومت رهبران اعتصاب و توده‌ی کارگران، در برابر کارفرمایان و تهدیدات آنها بود.

اعتصاب کارگران کوره‌ها و کارخانه‌های آجری ارومیه

حدود سه هزار کارگر در ۶۰ کوره و کارخانه آجری ارومیه، از روز ششم خرداد ماه و در اعتراض به پائین بودن دستمزدها، دست از کار کشیدند. سه روز بعد، حدود هزار کارگر در ۳۰ کوره آجری دیگر ارومیه، به اعتصاب پیوستند. کارگران خواستار افزایش دستمزد از ۹۵۰۰ تومان به ۱۵ هزار تومان به ازاء تولید هر هزار عدد آجر بودند. کارفرمایان در حالیکه در ابتدا وانمود می‌کردند حاضرند مبلغ ۵۰۰ تومان به دستمزدها اضافه نمایند، اما از همان آغاز در تدارک سرکوب اعتصاب برآمدند. روز ۱۵ خرداد یعنی روزی که اعتصاب کارگران قرچک و رامین به پیروزی

رسید، کارگران کوره‌های آجرپزی شبستر و میان‌دوآب نیز به اعتصاب پیوستند. مالکان و کارفرمایان این کوره‌پزخانه‌ها، پس از کمی مقاومت، دستمزد کارگران را از ۸ هزار تومان* به ۱۰ هزار تومان به ازاء هر هزار خشت اضافه کردند و اعتصاب کارگران این کوره‌پزخانه‌ها در ۲۳ خرداد پایان یافت.

کارگران کوره‌پزخانه‌های ارومیه و نمایندگان آن‌ها نیز که خبر پیروزی کارگران قرچک و رامین را دریافت کرده بودند، بر تلاش‌های خویش برای به ثمر رساندن اعتصاب افزودند. ۱۶ خرداد شماری از نمایندگان کارگران در ادامه اعتراض و برای پی‌گیری مطالبات خود، به اداره کار شهر ارومیه مراجعه کردند. رئیس این اداره که دستش در دست کارفرمایان و سرمایه‌داران است، نه فقط حاضر نشد به خواست کارگران رسیدگی نماید، بلکه ضمن تحقیر نمایندگان کارگران، تهدید نمود که آنان را توسط نیروهای انتظامی از کارخانه و کوره‌پزخانه‌ها بیرون می‌اندازد! در یازدهمین روز اعتصاب، همزمان با شایعه اعزام نیروهای انتظامی و بازداشت کارگران، کارفرمایان باز هم بر تلاش‌های سرکوب‌گرانه خود افزودند و با اقداماتی مانند قطع آب و برق و خاموش کردن حمام‌ها و ممانعت از ورود فروشندگان دوره‌گرد ارزاق عمومی به محل زیست کارگران، سعی کردند کارگران را وادار به تسلیم نمایند. اما برغم تمام این فشارها و تهدیدها، کارگران به اعتصاب ادامه دادند و بر خواست افزایش دستمزد پای فشردند. در پانزدهمین روز اعتصاب کارفرمایان در حالیکه آمادگی خود را برای مذاکره با کارگران اعلام کردند، اما دو روز بعد چهار تن از نمایندگان کارگران به اداره اطلاعات ارومیه احضار شدند و نیروهای انتظامی با تهیه یک لیست، در صدد بازداشت ۲۶ تن از رهبران اعتصاب برآمد. تهدیدها بیش از پیش افزایش یافت و جنبه عملی به‌خود گرفت. حضور نیروهای انتظامی و لباس شخصی‌ها در کوره‌پزخانه‌ها و اماکن زیست کارگران پر رنگ‌تر شد. از روز ۲۳ خرداد نگرهبانان مسلح در محیط‌های کار و زیست کارگران مستقر شدند تا کارگران کوره‌پزخانه‌های مختلف نتوانند با یکدیگر ارتباط برقرار نمایند. روز ۲۴ خرداد یگان‌های ویژه نیز وارد کوره‌پزخانه‌ها شدند. ۲۶ تن از رهبران اعتصاب را دستگیر کردند. در حالیکه کوره‌پزخانه‌ها عملاً به اشغال نیروهای انتظامی و سرکوب درآمده بود و این نیروها نیز مشغول تهدید و سرکوب و بگیر و ببند بودند، و کارفرمایان اعلام کرده بودند که حداکثر یک ریال هم بر دستمزدها اضافه نخواهند کرد، خانه‌کاری‌ها نیز همراه با نمایندگان کارفرمایان و مسئولین اداره کار مشغول زد و بند بودند و پیوسته کارگران را به شکستن اعتصاب و رفتن به سر کار تشویق می‌کردند.

در شرایطی که بسیاری از رهبران اعتصاب بازداشت شده و ارتباط میان کوره‌پزخانه‌های مختلف قطع شده بود، در شرایطی که کارگران از هر سو، شدیداً تحت فشار قرار گرفته بودند و از لحاظ مالی و تامین مواد غذایی نیز با مشکلات عدیده‌ای روبرو بودند، برغم ۲۰ روز اعتصاب و مقاومت، از ادامه اعتصاب باز ماندند و به سر کار بازگشتند. ۲۶ کارگر بازداشت شده را نیز با گرفتن تعهد مبنی بر پایان اعتصاب و توقف فعالیت، آزاد نمودند.

صرف نظر از نقش عمده نیروهای سرکوب در درهم شکستن اعتصاب، اما از جمله کسر و کمبودها و ضعف‌های سازماندهی و رهبری اعتصاب، می‌توان به نکات زیر اشاره نمود.

۱- در وهله نخست به مشکل مالی کارگران که با طولانی شدن اعتصاب گریبان آن‌ها را می‌گرفت فکر و توجه نشده بود و اگر هم فکر شده بود، اما هیچگونه اقدام عملی پیشگیرانه در این زمینه صورت نگرفته بود. از طریق ایجاد صندوق‌های مالی، می‌توان فشارهای مالی بر دوش کارگران در زمان طولانی شدن اعتصاب را خنثا ساخت و این

مشکل را تا حدودی کاهش داد.

۲- پیرامون چگونگی تامین کالاها و اجناس ضروری کارگران، از جمله مواد غذایی برنامه‌ریزی نشده بود. با ایجاد کمیته‌های تدارکاتی و سازماندهی کارگران برای تامین نیازهای ضروری در روزهای اعتصاب، تاکتیک اعمال فشار کارفرما، از طریق ممانعت از ورود فروشندگان اجناس و مواد غذایی به محل زیست کارگران را می‌شد خنثا نمود.

۳- ارزیابی و شناخت دقیق از توان و ظرفیت کارگران برای اعتصاب و ادامه آن، مساله بسیار مهمی در هر اعتصاب است. بنظر میرسد که رهبران اعتصاب فاقد چنین ارزیابی و شناخت دقیقی از توان کارگران برای ادامه اعتصاب بوده‌اند.

۴- ضرورت تداوم اعتصاب، توسط کارگران پیشرو و رهبران اعتصاب به بدنه انتقال داده نشده و تفهیم نشده بود. رهبران اعتصاب می‌توانستند از طریق ایجاد کمیته اعتصاب، این ضرورت را در تمام کوره‌پزخانه‌ها، تبلیغ کنند.

۵- یکی از ملزومات اعتصاب یکپارچه در چند واحد، ایجاد و حفظ ارتباط منظم میان این واحدهاست. بدون ایجاد این ارتباط و حفظ آن، کارفرما می‌تواند با طرح دروغ‌ها و ترفندهایی، در میان کارگران واحدهای مختلف جدائی بیاندازد و از عدم ارتباط و بی‌اطلاع ماندن کارگران از هم‌دیگر، در جهت درهم شکستن اعتصاب سوء استفاده نماید. در این اعتصاب، جهت حفظ ارتباط و جلوگیری از گسستن آن چاره اندیشی نشده بود.

۶- چگونگی ادامه یا توقف اعتصاب پس از احضار و بازداشت رهبران اعتصاب، ناروشن و نامشخص بود.

۷- از دیگر نقاط ضعف اعتصاب، عدم خنثا سازی به موقع تاکتیک‌ها و نیات کارفرمایان برای سر دواندن، وقت خریدن و سرکوب کارگران و همچنین عدم تلاش کافی برای جلب حمایت سایر کارگران بود.

اعتصاب کارگران کوره‌پزخانه‌های ارومیه، از جمله به دلیل ضعف‌ها و کسر و کمبودهای فوق با شکست روبرو گردید. اعتصاب شکست خورد، اما شکست اعتصاب، به معنای پایان مبارزه کارگران نخواهد بود. مالکان کوره‌پزخانه‌ها و کارفرمایان باید منتظر باشند و ببینند که کارگران، تجارب این اعتصاب را، در اعتصاب آینده خود، چگونه بکار خواهند بست، کارگران به مبارزات خود ادامه خواهند داد. این موضوع را کارگران کوره‌پزخانه‌های طی مبارزات نیم قرن گذشته خود، به خوبی نشان داده‌اند. در سال ۱۳۳۸ یعنی درست نیم قرن پیش کارگران کوره‌پزخانه‌های اطراف تهران مانند قرچک، دولت‌آباد و محمودآباد، به همراه خانواده‌هایشان و وسیعاً دست به اعتصاب زدند و خواستار ۳۵ درصد افزایش دستمزد شدند. دولت از ترس گسترش اعتصاب کارگران، به فوریت نیروهای سرکوب خود را بسیج کرد. ماموران ژاندارمری و نیروهای ساواک، شدیداً کارگران را تحت نظر گرفتند و بدنبال آن، درست مانند امروز ۲۶ تن از کارگران را دستگیر و زندانی ساختند. اما زندان و تهدید کارساز نشد و کارگران برای پیگیری مطالبات خود، در روز ۲۳ خرداد، اجتماع اعتراضی عظیمی برپا ساختند. ارتش شاهنشاهی کارگران را محاصره و سپس بی‌رحمانه به روی کارگران تیراندازی نمود و با این اقدام جنایتکارانه، ۵۰ زن و مرد و کودک را به خون کشاند. این کشتار وحشیانه نیز نتوانست بر اعتراض و اعتصاب کارگران کوره‌پزخانه‌ها نقطه پایان بگذارد. از سال ۳۸ تا کنون، کارگران کوره‌پزخانه‌ها، بارها و بارها دست به اعتراض و اعتصاب زده و از تعقیب خواست‌ها و آرمان‌های خویش، باز نایستاده‌اند. اعتصاب قهرمانانه کارگران کوره‌پزخانه‌های اطراف تهران و خاطره کارگرانی که به دست مزدوران سرمایه به رگبار گلوله بسته شدند از ذهن طبقه کارگران فراموش نشده و خواهد شد و کارگران همواره خاطر رفقای کارگر خود را گرامی داشته‌اند. در مراسمی که سال ۵۸ در گرامی‌داشت خاطره این کارگران در خانه کارگر که هنوز

به تصرف ارتجاع درنیامده بود، برگزار شد و برای نخستین بار، از این کارگران به صورت علنی تجلیل شد، یک کارگر کوره‌پزخانه چنین گفت: " علت اینکه کارگران کوره‌پز به این جا نمی‌آیند این است که آن‌ها همیشه کار دارند، شب‌ها نیز کار می‌کنند و علت دیگر آن پائین بودن سطح آگاهی طبقاتی آنها است. بر عهده کارگران پیشرو است که آن‌ها را آگاه سازند. دوستان ما باید بدانند که مبارزه طبقه کارگر طولانی و پریپیچ و خم است. ما نمی‌ترسیم. ما می‌گوئیم که سرمایه‌داران زالو صفت هستند. این‌ها فکر می‌کنند که با پول دادن به یک عده کارگر که در مقابل ما می‌ایستند، می‌توانند ما را از میدان بدر کنند. من به حرکت کارگر و پیروزی آن معتقد هستم. ما یاد شهدای کوره‌پزخانه را گرامی می‌داریم. ما کارگران همیشه یاد شهدای خود را در سینه‌هایمان نگه می‌داریم."

آری، مبارزه طبقاتی طولانی و پریپیچ و خم است. سرمایه‌داران زالو صفت‌اند و خون کارگران را می‌مکند، کارگران را سرکوب و کشتار می‌کنند. اما کارگران نمی‌ترسند و مقاوم و استوار ایستاده‌اند. مبارزه ادامه دارد و پیروزی از آن کارگران است.

سازمان فدائیان (اقلیت)

نیمه اول تیر ۱۳۸۷

زیرنویس

در کوره‌های آجرپزی شبستر و میان‌آب، خشت‌ها وزن کمتری دارند و به همین دلیل دستمزدها نیز نسبت به ارومیه در حدود دو هزار تومان پائین‌تر است.